

Dlouhodobé uchovávání elektronických dokumentů

Czech History Information Management and Electronic Records Archiving

Bouřlivý rozvoj informačních systémů ve veřejném sektoru, se kterým jsme každodenně konfrontováni, dynamicky akceleruje využívání elektronické formy dokumentů. Je třeba konstatovat, že elektronická archivace (**e-archivace**), tedy trvalé uchování elektronických dokumentů (ED), není v rámci tohoto rozvoje cílevědomě řešena. Tvůrci systémů ani jejich uživatelé zatím nevykazují dostatečný zájem o elektronickou archivaci jako základ právní, správní a historické stability prostředí. Pohled těchto subjektů je zúžen na krátkodobý horizont fungování informačních systémů a čistě provozní hodnotu spravovaných informací, jsou přitahováni spíše bezproblémovým přístupem k informaci v reálném čase nebo rychlou obnovou systému při nenadálém výpadku. Zajištění dostupnosti elektronických dokumentů v dalších desetiletích není zatím příliš reflektováno. To je možná logické, ale z celospolečenského hlediska těžko akceptovatelné.

Fakta digitální současnosti:

- ▶ Setrvalý nárůst počtu dokumentů vznikajících pouze v elektronické podobě
- ▶ Dlouhodobý trend masové digitalizace bez koncepčního zamyšlení
- ▶ Pravidelné zaměňování termínů digitalizace a elektronická archivace (ačkoliv vztah obou procesů je zřejmý - digitalizace bez archivace nemá smysl) nebo elektronická archivace a zálohování
- ▶ Obecně nízké povědomí o problematice dlouhodobého uchovávání elektronických dokumentů jako celku ve veřejnosti i u odborníků – informatiků a z toho plynoucí obvyklá nedorozumění
- ▶ Právní nejistota v zacházení s dokumenty opatřenými zaručeným elektronickým podpisem
- ▶ Právo veřejnosti na přístup k informacím vzešlých ze státní správy
- ▶ Prudký vývoj v oblasti informačních technologií (**e-government**)
- ▶ Již dnes existují problémy s čitelností ED staršího data

E-archivace není digitalizace!

E-archivace není zálohování!

Rizika nezodpovědného přístupu k elektronickým dokumentům:

- ▶ Ztráta informací nebo jejich znehodnocení
- ▶ Zúžení digitálního odkazu pro příští generace
- ▶ Narušení právního vztahu mezi občanem a státem

Podle vládního usnesení č. 11 ze 7. ledna 2004 byl Národní archiv prostřednictvím Ministerstva vnitra pověřen shromáždit podklady pro zadávací dokumentaci, na základě které dojde k vypsání výběrového řízení pro určení řešitele projektu dlouhodobého uchovávání a zpřístupňování dokumentů v digitální podobě.

Principem elektronické archivace je uchování digitální informace v čase. Stěžejními otázkami jsou zde místo, na kterém budou data uložena, jak docílit toho, abychom byli za několik let schopni dokumenty v elektronické podobě vůbec přečíst a konečně jak bezpečně zachovat informační náplň případně původní obraz elektronického dokumentu. Životnost datových médií, čtecích zařízení nebo software je omezená – ani proces stárnutí informačních technologií se nedá zastavit.

Otázky dlouhodobé archivace:

- ▶ *Problematická životnost datových nosičů*
- ▶ *Volba vhodných datových formátů nezávislých na výrobci počítačového programu*
- ▶ *Zabezpečení obsahu elektronických dokumentů (konzistence)*
- ▶ *Zabezpečení věrohodnosti dat (autenticita)*
- ▶ *Definování rozhraní systémů: elektronická spisovna*

Překotný vývoj v oblasti informačních technologií má přímý vliv na naše možnosti využívat elektronické dokumenty staršího data v novém softwarovém i hardwarovém prostředí. Jestliže máme problémy s čitelností dat v současné době (po uplynutí asi 15 let „digitálního věku“), jak bude vypadat naše situace za 20 let? Abychom mohli archivované ED v budoucnu využívat, musíme je nejprve převést (**migrate**) do softwarově nezávislého formátu, který byl obecně popsán a není ho problém dešifrovat. Zde hrají svou úlohu platformově nezávislé datové formáty, popisné informace o datech (metadata), jazyk XML apod. Jinou variantou zachování čitelnosti ED je modelace podmínek, ve kterých byl dokument původně vytvořen, v reálné současnosti (**emulate**). Otázky zabezpečení obsahu a věrohodnost elektronického dokumentu jsou sice čile diskutovány, ale obecné řešení není zatím k dispozici.

Nízké povědomí o nárocích na dlouhodobé zabezpečení dat s určitostí povede v budoucnu ke ztrátám informací. Elektronické dokumenty, respektive jejich informační potenciál je jedním z pilířů právního a historického vědomí společnosti. Můžeme si dovolit ignorovat reálné nebezpečí zúžení digitálního odkazu příštím generacím? Ochrana práv a zájmů občanů by měla být v tomto ohledu průsečíkem snášení veřejných institucí.

Neméně klíčovou výzvou je akceptace práva veřejnosti na přístup k informacím vzešlých z veřejné správy, které je samotnou podstatou fungujícího demokratického systému. Úkolem instituce pověřené uchováváním archiválií v digitální podobě je i zabezpečení tohoto nároku. Dlouhodobou archivaci a zpřístupnění ED je nutné vnímat jako spojitý nádobý a přistupovat k nim se stejnou mírou odpovědnosti. Eminentní zájem na zpracování, zajištění a zpřístupnění elektronických dokumentů musí mít logicky také veřejné orgány, neboť vytěžení informační hodnoty těchto pramenů je předpokladem i důkazem efektivního fungování správního aparátu.

Náplň činnosti pracoviště ED při Národním archivu:

- ▶ *příprava celostátního pracoviště (digitální archiv ČR)*
- ▶ *zodpovědnost za plnění vládního usnesení č.11 z roku 2004*
- ▶ *čerpání ze zahraničních i tuzemských zkušeností - výzkumná, rešeršní a publikační činnost v oblasti e-archivace, návaznost na grantovou studii (ČVUT, Archivní správa) – Dlouhodobé uchovávání a zpřístupňování elektronických dokumentů v digitální podobě*
- ▶ *aplikace nabytých dovedností v prostředí ČR (metodiky, investiční záměry, pilotní provoz,...)*
- ▶ *přejímání ED k trvalému uložení od institucí v předarchivní péči NA*